

Organizacje pozarządowe w Obwodzie Kaliningradzkim i możliwości współpracy z polskimi organizacjami¹

1. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Rosji i prawo dot. „trzeciego sektora”

Rosja przechodzi obecnie złożony proces przekształcania społeczeństwa sowieckiego w społeczeństwo nowego typu. My, ludzie żyjący w czasach postsowieckich, nie zupełnie wiemy, skąd pochodzimy i nie zupełnie wiemy dokąd zmierzamy. Można jednak stwierdzić, że w Rosji stopniowo powstaje społeczeństwo obywatelskie, które dla mieszkańców krajów zachodnich jest rzeczywistością, i które charakteryzuje się rządami prawa, prymatem praw indywidualnych nad interesami państwa, a także rozwiniętym „trzecim sektorem”.

Jest jeszcze za wcześnie, aby mówić o sukcesach rozwoju rosyjskiego społeczeństwa obywatelskiego, ponieważ inicjatywy obywatelskie wciąż napotykają na wiele przeszkód politycznych, ideologicznych i ekonomicznych. Mimo to, widać w Rosji pierwsze oznaki społeczeństwa obywatelskiego, które nie mogły zaistnieć w czasach sowieckich. Chodzi przede wszystkim o formowanie się organizacji społecznych - dobrowolnych, niezależnych od państwa stowarzyszeń obywateli, jednoczących się w celu ochrony swoich interesów w różnych sferach życia społeczeństwa.

„Trzeci sektor” to jeden z nieodłącznych elementów społeczeństwa obywatelskiego, i poziom jego rozwoju określa stopień rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Jeśli w kraju istnieją silne, niezależne od państwa organizacje, które potrafią oddziaływać na instytucje państwowe, to jest to jedna z podstawowych gwarancji trwałości demokracji w tym kraju. Istnienie i funkcjonowanie organizacji pozarządowych w Rosji jest regulowane przez szereg aktów ustawodawczych, przyjętych w latach 1995-1996. Wszystkie te akty są rozwinięciem konstytucji rosyjskiej, której art. 30 głosi: „Każdy ma prawo do zrzeszania się, łącznie z prawem tworzenia związków zawodowych w celu ochrony swoich interesów. Gwarantuje się wolność działalności organizacji społecznych. Nikt nie może być zmuszony do wstąpienia do jakiegokolwiek organizacji lub do trwania w niej”. W ślad za Konstytucją, prawo obywateli do zrzeszania się jest gwarantowane przez ustawy federalne „O stowarzyszeniach społecznych” z 19 maja 1995 r. i „O organizacjach niekomercyjnych” z 12 stycznia 1996 r. Prawa te tworzą pewną złożoność terminologiczną: ściśle mówiąc,

---

¹ Tekst pochodzi z drugiego wydania „Atlasu Organizacji Pozarządowych Obwodu Kaliningradzkiego” wydanego w 2003 r. po polsku i rosyjsku przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej – Ośrodek Samorządu Lokalnego w Olsztynie oraz Centrum „Młodzież na rzecz wolności słowa” w Kaliningradzie

organizacjami pozarządowymi (*non-profit*) nazywamy wszystkie organizacje, nie mające na celu osiągnięcia zysku. Oprócz organizacji społecznych tyczy się to również szkół, bibliotek, redakcji gazet, itd.

„Trzeci sektor” tworzą organizacje pozarządowe lub stowarzyszenia społeczne. W grudniu 2001 r. organ prawodawczy Obwodu Kaliningradzkiego przyjął w drugim czytaniu ustawę obwodową „O współdziałaniu organów państwowych Obwodu Kaliningradzkiego i stowarzyszeń społecznych”. Ustawa przewiduje formy państwowej pomocy organizacjom społecznym i odwrotnie - formy uczestnictwa związków obywatelskich przy realizacji polityki państwowej w regionie.

2. Ile jest organizacji społecznych w Obwodzie Kaliningradzkim?

Bardzo trudno jest określić liczbę organizacji społecznych w Obwodzie Kaliningradzkim. W Wydziale Sprawiedliwości na koniec 2002 roku zarejestrowanych jest ponad 1400 organizacji, lecz wśród nich znajdowały się związki zawodowe, oddziały partii politycznych, towarzystwa ogrodników, różne zrzeszenia i związki sportowe. Oprócz tego, wiele z zarejestrowanych organizacji nie funkcjonuje, ich adresy były nieaktualne, a kierujące nimi osoby nie mieszkają już w Obwodzie.

Z drugiej strony, istnieje szereg organizacji obywatelskich, które nie są zarejestrowane, ale aktywnie pracują, co w pełni odpowiada istniejącemu prawodawstwu. Wśród nich są zarówno nieformalne organizacje młodzieżowe, oparte na wspólnych interesach, jak i trwałe struktury obywatelskie, pracujące systematycznie. Po ponownej rejestracji w roku 2002 liczba organizacji pozarządowych znacznie się zmniejszyła aczkolwiek biorąc pod uwagę działalność niezarejestrowanych organizacji liczba ankiet się nawet zwiększyła. [...]

3. Gdzie pracują organizacje społeczne?

Większa część organizacji ma status regionalny, ale działa zazwyczaj w centrum obwodowym - w Kaliningradzie. Jest to związane z tym, że podstawowa część zasobów dostępnych dla rozwoju organizacji znajduje się w Kaliningradzie, rejony wiejskie zaś oraz małe miasta nie mają zapewnionej łączności, nie wszędzie jest dostęp do Internetu; formacje miejskie nie mają środków budżetowych dla wspierania inicjatyw obywatelskich. W rezultacie fundacje charytatywne działające w centrum obwodowym nie mogą aktywnie rozwijać swojej działalności na terenie całego Obwodu.

Druga strona tego problemu to chroniczny brak kadr w organizacjach społecznych poza Kaliningradem. Dlatego też szczególnej wartości nabierają projekty służące przygotowaniu działaczy społecznych w małych miejscowościach Obwodu Kaliningradzkiego oraz wciągnięciu ludności z rejonów wiejskich do projektów regionalnych.

W sferze współpracy międzynarodowej i realizacji projektów społecznych na szeroką skalę najaktywniejsze są władze Bałtyjska (aktywny uczestnik projektu *Euroregion Baltica*),

Sowietska (zwycięzca konkursu „Małe miasta” Open Society Institute), Czerniachowska (duża różnorodność organizacji społecznych i wieloletnie projekty międzynarodowe). Intensywne kontakty z polskimi i szwedzkimi partnerami utrzymują władze Gwardziejska, Gusewa, Zielonogradska, Poleska, Sławska. Wsparcia przy realizacji projektów w Urzędach Miejskich udziela Stowarzyszenie Formacji Muncypalnych Obwodu Kaliningradzkiego.

Ponadto widać, że istotne znaczenie będą miały projekty służące rozwojowi inicjatyw społecznych na terenach przygranicznych. Dla Polski są to przede wszystkim rejony Bagrationowska, Prawdinska, Oziorska i Niesterowska; dla Litwy – rejony Zielonogradska, Niesterowska, Krasnoznamieńska, Niemańska, Sławska, a także miasto Sowieck.

[...]

4. Z jakiego rodzaju organizacjami społecznymi mamy do czynienia?

Organizacje, działające w Obwodzie Kaliningradzkim, bardzo różnią się od siebie w zakresie dziedzin i form działalności. Znaczną część organizacji można podzielić na kilka grup:

Organizacje kobiece: zrzeszenia kobiet działające w celu wyrównywania statusu społecznego kobiet i mężczyzn. Niektóre organizacje skupiają działalność na edukacji prawnej kobiet (*Liga Izbiratielnic*, ros. *Liga Kobiet Wyborców*), inne – na wsparciu psychologicznym (*Centr Zaszczity Semji i Licznosti*, ros. *Centrum Ochrony Rodziny i Jednostki*), jeszcze inne – na wsparciu przedsiębiorczości wśród kobiet (*Stowarzyszenie Przedsiębiorczych Kobiet*). Na ogół organizacje kobiece mają dostatecznie duże możliwości pozyskiwania środków od sponsorów. Na przykład *Liga Izbiratielnic* na bazie Kaliningradzkiego Scentralizowanego Systemu Bibliotecznego otworzyła Centrum Informacyjno-Prawne dla Kobiet.

Towarzystwa kulturalne: zrzeszenia podejmujące inicjatywy kulturalne, łącznie ze wspieraniem rosyjskiej kultury narodowej i utwierdzanie obecności rosyjskiej w regionie. Są to z reguły zrzeszenia przedstawicieli inteligencji w Kaliningradzie i większych miastach rejonowych: wykładowców uniwersyteckich, nauczycieli, muzyków, artystów.

Wyjątkowe doświadczenie historyczne regionu warunkuje różnorodność takich organizacji. Niektóre dążą do odtworzenia upamiętnienie kultury okresu niemieckiego (*Korolevskaja Gora*, ros. *Królewska Góra*, *Gofmanowskoje Obszczestwo*, ros. Stowarzyszenie im. Hoffmana, *Kantorskoje Obszczestwo*, ros. Stowarzyszenie im. Kantora), inne zaś dążą do wspierania kultury rosyjskiej (*Obszczestvo Poczitatieliej A.S. Puszkina*, ros. Stowarzyszenie Wielbicieli Aleksandra Puszkina). Całkiem nieliczne są organizacje propagujące kulturę polską i historię w regionie (Stowarzyszenie Kultury Polskiej Rejonu Gusiewskiego i in.) .

Stowarzyszenia dziecięce i młodzieżowe: grupy szczególnie aktywnej młodzieży. Rozwój tego typu organizacji związany jest zarówno z naturalną mobilnością młodzieży, z jej otwartością na przemiany społeczne, jak i z młodzieżową polityką państwa.

Ustawa federalna „O pomocy państwowej dla młodzieżowych i dziecięcych stowarzyszeń społecznych” z 28 czerwca 1995 r. reguluje porządek wzajemnych stosunków państwa i organizacji społecznych dzieci i młodzieży.

Na poziomie Obwodu Kaliningradzkiego istnieje analogiczna ustawa „O pomocy państwowej dla młodzieżowych i dziecięcych stowarzyszeń społecznych” regulująca formy pomocy państwowej dla młodzieżowych organizacji społecznych.

Ustawy zalecają organom państwowym udzielanie pomocy i wsparcia stowarzyszeniom społecznym. Państwo zobowiązuje się udzielać subsydia i granty na realizację inicjatyw młodzieżowych. W Obwodzie Kaliningradzkim w latach 1999 – 2003 granty i wsparcie celowe (w wysokości około 20 000 rubli, czyli około 660 USD) udzielał urząd gubernatora Obwodu.

Od 2001 r. polityka budżetowa w regionie skomplikowała się w związku z przejściem instytucji budżetowych na skarbowy system finansowania. W związku z tym niejasne są perspektywy udzielania grantów organizacjom pozarządowym.

Towarzystwa narodowe: osobna kategoria organizacji, do której można zaliczyć wszystkie towarzystwa narodowo-kulturalne. Korzystają one z solidnego wsparcia administracji Obwodu (w latach 2001 – 2002 zostały przydzielone granty administracji na wsparcie projektów tych organizacji o znaczeniu społecznym). Przede wszystkim, reprezentują one diaspory Azerbejdżanów, Ormian, Białorusinów, Litwinów, Polaków i Ukraińców w Obwodzie Kaliningradzkim. W grupie tej znajdują się także organizacje, jednoczące obywateli w celu wsparcia rosyjskiej kultury narodowej w regionie.

Organizacje przesiedleńcze: bardzo dynamicznie rozwijające się zrzeszenie, skupiające wiele fundacji i centrów pomocy dla emigrantów i przymusowych przesiedleńców. Częściowo, jest to związane z ogromnym napływem emigracyjnym do Obwodu z innych regionów byłego ZSRR w latach 90-tych, a częściowo wynika też ze znacznej pomocy sponsorów dla tego typu organizacji (Open Society Institute, Wysoki Komisarz ONZ ds. Uchodźców - UNHCR, Ambasada Królestwa Niderlandów itd.).

Organizacje prawne: organizacje, działające od czasów pierestrojki w końcu lat 80-tych. Powstały wtedy pierwsze niepaństwowe stowarzyszenia (np. „Solidarność” w 1988 r.). Jedną z najbardziej aktywnych organizacji, działających na tym polu w ostatnich latach, jest Społeczna Organizacja Ochrony Praw i Swobód Człowieka i Obywatela (przygotowywała m.in. raport o sytuacji praw człowieka w regionie). Do organizacji, zajmujących się ochroną prawną należy także ruch Matki Żołnierzy Obwodu Kaliningradzkiego, Regionalny Oddział Międzynarodowego Stowarzyszenia Ochrony Prawnej i in.

Organizacje socjalne i stowarzyszenia osób niepełnosprawnych: rozwój działalności organizacji zajmujących się problemami socjalnymi związany jest z ciężką sytuacją wynikającą z rozprzestrzeniania się wirusa HIV i AIDS w regionie. W pewnym okresie w Obwodzie Kaliningradzkim odnotowywano najwięcej przypadków zarażenia

wirusem HIV w porównaniu z innymi regionami Rosji (w przeliczeniu liczby zakażeń na populację danego regionu). Z tego powodu media na Zachodzie zaczęły nazywać Obwód „czarną dziurą”, epicentrum AIDS. W tym kontekście ważne jest, w jaki sposób organizacje społeczne jednoczą swoje środki i wysiłki w celu przeciwdziałania epidemii HIV we współpracy z instytucjami medycznymi i fundacjami.

Od 1998 – 2002 w regionie funkcjonował program UNICEF pt. „Zdrowie i rozwój młodzieży”, który wspierał inicjatywy organów miejskich, państwowych oraz organizacji pozarządowych o znaczeniu społecznym. W ciągu tych lat udzielono pomocy finansowej, metodycznej i informacyjnej dla wielu stowarzyszeń obywatelskich, działających w dziedzinie profilaktyki narkomanii i AIDS. Wśród organizacji pozarządowych, wspieranych przez UNICEF znajdują się: Centrum Młodzieżowe *Delta-K*, *Młódzież i Kultura*, grupa *Preodoljenje* (ros. *Przewyciężenie*), Fundacja Przeciwdziałania Epidemii HIV i Narkomanii, Młodzieżowa Armia Liderów i in. Od początku jesieni roku 2003 startuje nowy etap tego programu, w ramach którego państwowe i pozarządowe organizacje Kaliningradu będą pracować z młodzieżą wiejskich rejonów Obwodu, przekazując samorządom lokalnym współczesne technologie profilaktyki uzależnienia, rozwoju inicjatyw społecznych i ochrony praw dzieci.

Organizacje skupiające osoby niepełnosprawne funkcjonowały już w Związku Radzieckim. W warunkach rynkowych rzeczywistości postsowieckiej organizacje te utrzymały prawo własności do zajmowanych lokali, a także uzyskały szereg ulg podatkowych, dzięki czemu mogą działać. Ponadto, w ostatnich latach powstały nowe organizacje, które muszą szukać nowych sposobów rozwoju. Należy do nich zwłaszcza młodzieżowa organizacja osób niepełnosprawnych *Apparel* i in.

Organizacje ekologiczne: odgrywają one istotną rolę w Obwodzie Kaliningradzkim, ponieważ Obwód wchodzi w skład regionu Morza Bałtyckiego. Wiele problemów ekologicznych rozwiązywanych w obwodzie, ma charakter transgraniczny (najlepszym tego przykładem jest współpraca rosyjsko-litewska na Mierzei Kurskiej). W tym przypadku organizacje ekologiczne mają silne kontakty z bałtyckimi instytucjami ochrony środowiska. Liderami wśród organizacji ekologicznych regionu są „Ekooborona!” i „GID”. Do podstawowych form działalności można zaliczyć akcje związane z ochroną przyrody (chodzi o ochronę drzew oraz innych unikatowych zabytków przyrody), edukacja ekologiczna, praca z dziećmi i młodzieżą, działalność wydawnicza. Dodatkowym impulsem dla rozwoju ruchu ekologicznego w Rosji były decyzje z lat 2000-2001, dotyczące likwidacji Komitetu Państwowego ds. Ochrony Przyrody oraz importu do Rosji zużytego paliwa jądrowego. Zainicjowano wówczas kampanię na rzecz zbierania podpisów przeciwko tym decyzjom, co niewątpliwie sprzyjało mobilizacji działaczy ekologicznych.

Od 2001 r. przy udziale grupy *Ekozaszczita!* ukazuje się miesięcznik regionalny KOP (*Komitet Ochrony Przyrody*). Organizacje ekologiczne otrzymują znaczące wsparcie ze strony europejskich, a zwłaszcza skandynawskich, fundacji (WWF, program AVA i in.).

Niewielką pomoc dla społecznych inicjatyw ekologicznych przekazał Fundusz Ekologiczny urzędu miasta w Kaliningradzie.

5. Jak uzyskać informacje na temat kaliningradzkich organizacji pozarządowych?

Na dzień dzisiejszy zbyt mało jest informacji o kaliningradzkich strukturach obywatelskich w Internecie. Własne strony internetowe posiada nieco większa część organizacji niż to miało miejsce dwa lata temu: AEGEE-Kaliningrad (www.aegee.by.ru), grupa GID (www.guideinfo.nm.ru), Kaliningradzki Media Center (www.rvtliacentr.ru), *Korolewska Gora* www.regiomons.nm.ru, Królewska góra: klub rekonstrukcji historycznej (www.dom-kg.fromru.com), Centrum Młodzieżowe *Delta-K* www.delta-k.ru, *Mołodzioż za Demokratiju i Reformy* www.mdr.newmail.ru, *Nadzieźda* (ros. Nadzieja) www.balnet.ru/~nadejda, *Nadzieja stulecia*, (<http://ns.fondrus.ru>), *Nowa Generacja* (www.new_generation02.boom.ru), *Orzechowo* (www.orekhovo.ru), *Oswabadzanie* (www.osvobozhdenie.com), *Fundacja Dom-Zamok* www.mir.albertina.ru, Centrum wsparcia Inicjatyw Społecznych (www.cpoi.kaliningrad.ru), *Ekozaszczita!* www.ecodefense.ru. *Echo Wojny* (<http://groups.yahoo.com/group/tifloresource/>).

W ostatnich latach informacje o działalności kaliningradzkich organizacji pozarządowych zbiera Centrum „Młodzież na rzecz wolności słowa”.

W 2000 r. dzięki kilku organizacjom powstała Fundacja *Resursnyj Informacjonno-Analiticzeskij Centr* (ros. Centrum Zasobów Informacyjnych i Analitycznych), której celem jest zbieranie informacji o organizacjach zarejestrowanych przez Wydział Sprawiedliwości. Można także znaleźć linki do kart internetowych sponsorów i in. Z drugiej strony, dzięki wsparciu Komisji Europejskiej, zostało stworzone Centrum Wspierania Inicjatyw Społecznych, które zbiera informacje na temat działalności „trzeciego sektora” w regionie. Centrum wydaje m.in. biuletyn pt. „Trzeci sektor”. Baza danych organizacji, współpracujących z Centrum Wspierania Inicjatyw Społecznych umieszczona jest na stronie internetowej www.cpoi.kaliningrad.ru gdzie również dostępna jest informacja na temat Jarmarku Projektów Społecznych, zorganizowanych przez w/w Centrum przy wsparciu Open Society Institute i Administrację Obwodu Kaliningradzkiego w maju 2003. Jeszcze jedną organizacją, która ma ambicje stać się centrum zasobowym dla NGO Obwodu Kaliningradzkiego jest Bałtycka Agencja Rozwoju Międzynarodowego, która jest autorem projektu przewidującego stworzenie Centrum NGO Obwodu Kaliningradzkiego, który otrzymał wsparcie przez Ambasadę Kanady w Rosji w roku 2002. Centrum ma za zadanie udzielanie wszelkiej pomocy Kaliningradzkim NGO, natomiast w regionie niedużo wiadomo o jego rzeczywistej działalności.

6. Pozyskiwanie środków

Sprawa ta wygląda różnie w organizacjach Kaliningradu. Tradycyjnie, lwią część zasobów stanowi praca wolontariuszy zaangażowanych w działalność organizacji. Składki członkowskie rzadko stanowią poważne źródło finansowania organizacji.

Niektóre organizacje umiejętnie wykorzystują najnowsze sposoby pozyskiwania środków. Można tu wymienić *Dom, Liga Wyborczyń, Młodzież na rzecz wolności słowa, RIAC, Centrum Wsparcia Inicjatyw Społecznych, Nadzieja, Ekoobrona!*, Młodzieżowa Armia Liderów) i in.

Wśród najaktywniejszych sponsorów w regionie należy wymienić do niedawnych jeszcze czasów działający Open Society Institute. Osobny program w regionie finansował UNICEF. Wśród struktur i programów, wspierających projekty w Kaliningradzie, należy wymienić Fundację Eurazja, WWF, Komisję Europejską, CAF, *National Endowment for Democracy*, Fundację Swobód Obywatelskich, Fundacja „Nowe Perspektywy”, Ambasadę Niderlandów, Ambasadę Kanady oraz Konsulat Generalny USA w St. Petersburgu.

Osobną kategorię tworzą te organizacje, które ściśle współpracują z zagranicznymi (z reguły - zachodnimi) fundatorami czy partnerami. I tak na przykład, aktywnie działa Kaliningradzki Oddział Niemieckiego Związku Dobroczynnego „ANTROPOS” (pomoc dla domów dziecka, praca w sferze socjalnej). W rejonie Niestierowska działa organizacja społeczna *Denta*, w której jako wolontariusze pracują niemieccy lekarze stomatolodzy, przyjeżdżający specjalnie po to, by bezpłatnie leczyć mieszkańców rejonów wiejskich, a także pomagać swoim kaliningradzkim kolegom w podwyższaniu kwalifikacji. Od 1992 r. w Kaliningradzie działa Katolickie Centrum Charytatywne *Caritas Zachód*, które przekazuje pomoc humanitarną w postaci żywności, udziela porad lekarskich, psychologicznych i prawnych osobom potrzebującym, przede wszystkim emigrantom.

Pomoc finansowa, techniczna i ludzka napływająca od kolegów z zagranicy jest bardzo istotna w niestabilnych warunkach dzisiejszej Rosji.

Słabo jeszcze jest rozwinięte finansowanie inicjatyw społecznych przez firmy. Ustawodawstwo w żaden sposób nie stymuluje filantropii przedsiębiorstw, a stosunki wzajemne pomiędzy biznesem a „trzecim sektorem” na razie jeszcze nie przerodziły się w partnerstwo opierające się na wzajemnym poszanowaniu. Często przedsiębiorcy postrzegają organizacje pozarządowe jako bezużyteczne i żerujące na cudzych pieniądzach. Stąd bierze się potrzeba projektów służących rozwojowi wzajemnego zrozumienia pomiędzy trzema sektorami życia publicznego (jak na przykładzie projektu „Trójstronna współpraca”, zrealizowanego w Obwodzie w 2001 i 2003 latach. ze środków Programu RITA). Bezinteresowna pomoc biznesu z reguły możliwa jest dzięki prywatnym znajomościom. Z kolei reklama, którą mogą zaproponować organizacje pozarządowe, często jest mało efektywna, a ponadto same organizacje uzależnione są od środków masowego przekazu. Ostatecznie łatwiej znaleźć sponsorów spektakularnych, masowych akcji (takich jak koncert, festiwal), niż przekonać biznesmena do sfinansowania jakiegoś przedsięwzięcia

społecznego. Co charakterystyczne, lokalny sponsoring rozwija się łatwiej na poziomie samorządów lokalnych: w rejonie Gusewskim Rejonowe Stowarzyszenie Przedsiębiorców udzieliło w roku 2002 grant w wysokości 5 000 rubli Fundacji Demokratycznego Rozwoju Rejonu Gusewskiego na realizację projektu skierowanego na wciągnięcie młodzieży w działalność biznesową. Już od kilku lat młodzieżowe inicjatywy w mieście Swietły wspierają lokalni przedsiębiorcy. Pod tym kątem doświadczenie małych miast wzmacnia nadzieję na ewolucję postrzegania NGO przez przedsiębiorców Kaliningradzkich.

Praktycznie nie rozwija się samodzielna działalność gospodarcza organizacji pozarządowych, co jest związane z niestabilnością ich sytuacji i ograniczeniami ustawodawczymi (organizacje społeczne, które nie prowadzą działalności gospodarczej, korzystają z ulg podatkowych). Szczególne znaczenie ma także ociążałość sposobu myślenia niektórych działaczy „trzeciego sektora”, żywiących niechęć wobec komercji. W tych warunkach ważne okazuje się wsparcie władz państwowych i lokalnych w rozmaitej postaci: pomocy finansowej, metodycznej (porady prawne i gospodarcze), informacyjnej, technicznej (dzierżawa lub eksploatacja sprzętu należącego do organów państwowych). W ostatnich latach mamy pozytywne doświadczenie wsparcia projektów przez samorządy lokalne, zwłaszcza cechuje to miasto Kaliningrad, gdzie Departament ds. młodzieży systematycznie wspiera (w tym finansowo) projekty NGO.

Administracja obwodowa zobowiązała się od 2002 r. udzielać granty na wsparcie inicjatyw o dużym znaczeniu społecznym przez Komitet ds. Informacji, media i PR (od 10 do 30 tys. rubli, tj. 320-1000\$).

Możliwe, że realizacja ustawy o współdziałaniu organów władzy państwowej i stowarzyszeń społecznych, zmieni formy pomocy państwowej w kierunku bardziej zróżnicowanych. Z drugiej strony, ta pozytywna zmian może kryć w sobie również niebezpieczeństwa, mianowicie organizacje społeczne mogą być traktowane przez rządzących polityków jako środek w kampanii wyborczej. W przeciągu ostatnich kilku lat zaistniała praktyka popierania kandydatów na merów, gubernatorów, deputowanych w regionie poprzez organizacje społeczne. Taka praktyka w warunkach nierozwiniętej demokracji stwarza ryzyko przerodzenia się w korupcję, o czym powinny pamiętać zarówno organizacje jak i organy państwowe.

7. W rozwiązaniu jakich problemów kaliningradzkich organizacji pozarządowych mogą pomóc polscy partnerzy ?

Problem samookreślenia i problem kadr

Brak informacji wśród większej części obywateli (łącznie z urzędnikami) na temat roli trzeciego sektora, jego znaczenia i możliwości; niedostateczne kompetencje liderów organizacji społecznych, którzy często sami nie do końca rozumieją swoją misję i brakuje im wiedzy prawnej i ekonomicznej. Brak jest stabilnie działających struktur, które szkoliłyby liderów i współpracowników organizacji w zakresie zarządzania, *fundraisingu*,

metod partnerstwa społecznego. Sporadyczne próby zorganizowania takiej działalności szkoleniowej podejmują różne organizacje (Centrum Wspierania Inicjatyw Społecznych, Młodzież na rzecz wolności słowa, Młodzieżowe Stowarzyszenie Parlamentarne i in.). Jednakże poziom bazy metodycznej i kadr służących prowadzeniu szkoleń pozostawia jeszcze wiele do życzenia, wobec czego organizacje kaliningradzkie muszą zwracać się z prośbą o pomoc do ekspertów i trenerów z zagranicy lub Moskwy czy St. Petersburga.

Problemy informacyjne i komunikacyjne

Brak informacji o partnerach w regionie i za jego granicami. Zdarza się, że organizacje, które równolegle zajmują się tym samym problemem, nic o sobie nie wiedzą. Słabo rozwinięte są formy koordynacji działalności organizacji społecznych. Od 2001 r. działa Izba Społeczna, która jednak nie jednoczy wszystkich działających struktur obywatelskich. Innymi słowy, wciąż brakuje pewnej otwartej przestrzeni, w której można by zbierać inicjatywy różnych organizacji. Jarmark NGO, zorganizowany w roku 2003 przez Centrum wspierania Inicjatyw Społecznych, zademonstrował realny zakres możliwości NGO w regionach (przy tym, że impreza ta miała dość niejednoznaczną listę uczestników).

Z kolei problem komunikacji znajomości języków obcych. Kadry organizacji nie zawsze potrafią porozumiewać się z potencjalnymi partnerami i sponsorami, czy też korzystać z poczty elektronicznej, czy wręcz komputera. Jest to problem szczególnie ważny w rejonach wiejskich Obwodu Kaliningradzkiego, gdzie komputer i Internet są nieosiągalne nie tylko dla organizacji, ale także dla urzędów miejskich.

Problemy PR

Kaliningradzkie organizacje pozarządowe na razie słabo jeszcze współpracują ze środkami masowego przekazu. Można powiedzieć, że obie strony nie doceniają się nawzajem. „Czwarta władza” nie uważa „trzeciego sektora” za godnego uwagi. Z kolei, organizacje społeczne z trudem przyswajają nowe techniki pracy, wciąż ucząc się na własnych błędach.

Wszystkie przedstawione problemy nabierają jeszcze większego znaczenia w małych miejscowościach Obwodu Kaliningradzkiego, ponieważ znaczna część środków skupia się w Kaliningradzie (także szerokie możliwości techniczne, centra administracyjne i szkoleniowe, sponsorzy itd.). Szereg problemów społecznych jeszcze nie znajduje w Obwodzie Kaliningradzkim adekwatnego rozwiązania na poziomie organizacji społecznych. Są to problemy ekonomiczne, reforma komunalna, filantropia, rozwój samorządu lokalnego i podnoszenie kwalifikacji urzędników miejskich. Mimo to, należy stwierdzić, że „trzeci sektor” w Kaliningradzie ma ogromne perspektywy, dysponuje znaczącym potencjałem ludzkim, określonym doświadczeniem we własnej działalności, współpracy z partnerami i zdobywaniu środków. Współpraca transgraniczna z partnerami polskimi będzie wyraźnym

bodźcem pełnego rozwoju organizacji pozarządowych jako samodzielnych podmiotów społeczeństwa obywatelskiego.

Na zakończenie chciałbym wyrazić podziękowanie tym ludziom i organizacjom, które wspierali pracę Centrum „Młodzież na rzecz wolności słowa” dotyczącą badania trzeciego sektora regionu. Wydanie Atlasu stało się możliwym dzięki naszej współpracy twórczej z **Marcinem Koniecznym** (Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Olsztyn, Polska) i **Juliej Bardoun** ("Tranzyt", Kaliningrad) oraz pomocy **Programu MATRA Ambasady Królestwa Holandii w RP**. Zebrać informację udało się również dzięki pomocy **Komitetu ds. Informacji, Media i PR Administracji Obwodu Kaliningradzkiego** (projekt „Badanie trzeciego sektora Obwodu Kaliningradzkiego: możliwości i zapotrzebowania”, 2003). Wreszcie jesteśmy wdzięczni pracownikom aparatu Rzecznika Praw Obywatelskich Obwodu Kaliningradzkiego **Aleksandrowi Kossowi i Siergiejowi Jaglińskiemu**, ale również i prezesowi NGO „Sokół” **Aleksejowi Sagajdakowi**. Tłumaczenie ankiet na język polski zostało wykonane przez **Igora Joukowskiego**, za co jesteśmy mu wdzięczni. Autorzy mają nadzieję, iż Atlas będzie niezbędny dla czytelników w Polsce i Rosji na tyle, na ile niezbędna jest praca setek działaczy organizacji pozarządowych po obu stronach granicy.

Czytelnia programu „Przemiany w Regionie” – RITA

„Przemiany w Regionie” - RITA (*Region in Transition*) to program Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, realizowany przez Fundację Edukacja dla Demokracji